

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

Yıl : 1970

Cilt : XVIII

Yayın Komisyonu:

Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY (*Dekan*)
Prof. Dr. Hüseyin YURDAYDIN
Prof. Dr. İ. A. ÇUBUKÇU
Doç. Dr. İ. CERRAHOĞLU
Doç. Dr. M. HATİBOĞLU
Doç. Dr. Hüseyin ATAY

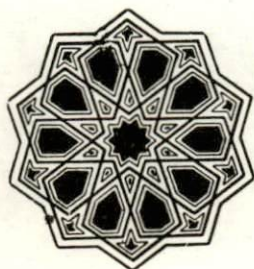
Yıl : 1970

Cilt : XVIII

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

YIL : XVII

YIL : 1970

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ - ANKARA 1972

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
Doç. Dr. Hüseyin ATAY, <i>Kur'an ve Hadis'te Aile Planlaması</i>	1
Doç. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Sufyân b.Sa'id es-Sevri ve Tefsiri</i>	23
Doç. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>İbn Ebi Hâtim ve Tefsiri</i>	35
Prof. Dr. Cavit SUNAR, <i>Bergson'da Şuur Halleri ve Zaman</i>	47
Prof. Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU, <i>İbahîlik ve Batnîlik</i>	67
Doç. Dr. Hüseyin ATAY, <i>Allah'ın Halifesi : İnsan</i>	71
J. SCHACHT, "Peygamberin Sünneti" Tabiri Hakkında (çev. Mehmet S. HATİBOĞLU)	81
Dr. Süleyman ATEŞ, <i>Üç Müfessir Bir Tefsir</i>	85
Dr. Abdülkadir ŞENER, <i>İslâm Hukukunda Maslahat ve Mefsedet Anlayışı</i>	105
Osman KESKİOĞLU, <i>Muhammed Abduh</i>	109
M. Turhan ÖZDEMİR, <i>Goethe'nin Şiirinde Hz. Muhammed</i>	137
Prof. Dr. Fuad KÖPRÜLÜ, <i>İslâm Şüfi Tarikatlerine Türk-Moğol Şamanlığının Te'siri</i> (çev. Yaşar ALTAN)	141
Dr. Halil CERR, <i>Farabî Füsüs'ül Hikem'in Yazarımıdır</i> (çev. Kifayet ÖZAYDIN)	153
William P. ALSTON, <i>Din</i> (çev. Günay TÜMER)	163
Muhammed KAFAFİ, Ph. D., <i>Abû Sa'id Muhammad B.Sa'id Al-Kalhâtî'ye Göre Hâriciliğin Doğuşu</i> (çev. Ethem Ruhi FIĞLALI)	177
Claude CAHEN, <i>Baba İshak, Baba İlyas, Hacı Bektaş ve Diğerleri</i> (çev. İsmet KAYAOĞLU)	193
 <u>Kitap Tanıtma :</u>	
<i>Mukârenetu'l-Edyân</i> , (Günay TÜMER)	203
<i>Bibliyografya</i> , (Dr. Abdülkadir ŞENER)	223
<i>Tabiat'ud-Da'vet-il-Abbasiyye</i> , (Mustafa FAYDA)	227

Kitap Tanıtma :

Dr. Ahmed Şalabî, *Mukârenetu'l-Edyân*, C. I. Kâhire 1966, s. 1-318; C. II. Kâhire 1965, s. 1-215; C. III. Kâhire 1965, s. 1-259; C. IV. Kâhire 1964, s. 1-206.

Cambridge Üniversitesinde doktora yapıp Kâhire Üniversitesi Dâru'l-Ülüm Fakültesinde İslâm Tarihi ve İslâm Medeniyeti Tarihi Ass. Profesörü olan Ahmed Şalabî, Arapça olarak yazdığı "*Mukârenetu'l-Edyân*" (Comparative Religions) adlı mukayeseli dinler tarihi çalışmalarını dört kitabda toplamış bulunmaktadır. Arap âleminde batı kaynaklarından da faydalanarak mukayeseli ve objektif olarak büyük dinleri ele alan son asrın en başarılı incelemesi diyebiliriz bu dört kitablık serîye.

Müellifin "*et-Târihu'l-İslâmî Ve'l-Hidâratu'l-İslâmiyye*"¹ adlı altı cüz' olarak yayımlanmış İslâm tarihiyle ilgili çalışmaları yanında, İslâm fikir tarihiyle-"târihu'l-fikri'l-İslâmî"-ilgili "*el-Fikru'l-İslâmî*"², "*es-Siyâsetu Ve'l-İktisâdu fi't-Tefkiri'l-İslâmî*"³, "*Târihu'l-Terbiyeti'l-İslâmî*"⁴, "*el-Mucteme'u'l-İslâmî*"⁵, genel kültür alanında veya yabancı dillerde⁶ yazdığı "*Keyfe Tuktebu Bahsen ev Risâleten*", "*History of Muslim Education*" gibi kitapları vardır.

1 Bu seride Şalabî, İslâmdan önceki ve sonraki Arap devletlerini, Emevîleri, Abbasîleri, İslâmiyetin doğuşundan günümüze kadarki Endülüs, Mağrip, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Suriye, Türkiye, Moritanya, Mali, Senegal, Gana, Nijer, Nijerya, Sudan, Somali, Tanganika ve Zengibar tarihlerini incelemektedir.

2 İslâm'da fikir hayatının kaynakları ve eserleri. (İngilizce'den tercüme)

3 İslâm fikir hayatında siyaset ve iktisat.

4 Müslümanların terbiye felsefesi, öğretim ve eğitim usulleri, öğretmen ve öğrenci meseleleri ele alınmaktadır. Bu kitabı Karaşi İslâm Kültürü Enstitüsü yayınlamıştır.

5 İslâm topluluğuyla ilgilidir. Bu kitap Urduca da yayımlanmıştır.

6 Endonezya diliyle yayımlanmış "*Negara dan Pemerintah dalam Islam*", "*Masjarakat Islam*", "*Hukum Islam*", "*Sedjarah dan Kebudayaan Islam*" (1-2-3), "*Perbandingan Agama (Masihi)*", "*Perbandingan Agama (Islam)*", "*Sedjarah Pendidikan Islam*", "*Politik dan Ekonomi Dalam Islam*", "*Perkembangan Keagamaan dalam Islam dan Masehi*" adlı kitapları da vardır.

Genel olarak tarih mihverinde dönen geniş bir yazı alanı olan Şalabî, Dinler Tarihiyle ilgili bu dört ciltlik eserinde Arapça ve İngilizce kaynaklardan faydalanmıştır.

Yahudi Diniyle ilgili ilk kitabda dört cildin muhteviyat listesini verdikten sonra bir genel "Takdim" ile işe başlayan Şalabî, çalışma prensiblerini açıklayıp mukayeseli bir şekilde dinleri ele almayı düşündüğünü, korku ve ümit arasında bocaladığını, sonra istediği şekilde bu seriyi yayınladığını, Arap kütüphanelerinde bu cins kitapların ilk olduğunu söyleyerek dinleri mukayesede iki yol gösteriyor⁷:

"*Birinci yol*: Belli başlı konuların kitablara başlık olması. Meselâ 'Allah' inancıyla ilgili bir kitap yazıp çeşitli tanrı görüşlerini anlatmak. Sonra "nübüvvet" ve daha sonra "teşri" ve hakeza... Bazı ilim adamları bu yolu tutmuştur. "*Allah*" kitabında olduğu gibi '*Akkād*' ve "*Essays on Comparative Mythology*" kitabında olduğu gibi Max Müller. Fakat burada da göz önüne alınacak bazı durumlar vardır:

1. Dinlerin konuları birbirine benzemez. Örnekleri şunlardır:

a. Yahudi tarihinin, akîdelerine etkisi olmuştur. Bu yüzden, anlatılırken bu konuyla ilgili bir "Yahudilik" bölümü ayırmak gerekir. Fakat İslâm tarihi İslâm akîdelerine etki etmemiştir. Bu yüzden kitabın konusunun "İslâm"ı da kapsaması gerekli değildir.

b. Budda, tanrıdan söz etmemiş, fakat Hz. Muhammed etmiştir.

c. Buddizm'de "*nirvana*", Jainizm'de "*kurtuluş*" konuları vardır ki, semavî dinlerde buna benzeyen bir konu yoktur.⁸

d. Semavî dinlerde olmadığı halde, Hint dinlerinde "*tenāsuh*"⁹ vardır.

e. İslâm'da teşri vardır, fakat Hristiyanlık'ta yoktur.

Konular birbirine benzemeyince ince bir mukayese imkânı kalmaz.

2. Bu şekilde olan bir mukayeseli dinler tarihi, konular dağılmış olunca, her din hakkında tam bir görüş vermez.

7 Bak. Ahmed Şalabî, Mukârenetu'l-Edyân, I. 13.

8 Bu hususta Şalabî, Hristiyanlıktaki kurtuluş (salvation) konusunu göz önüne almamış. Öte yandan nirvana konusunda da tasavvuf alanında inceleme yapanların söyleyecekleri vardır.

9 Yine Hristiyanlıktaki enkarnasyon (incarnation)un tenasuha borçlu olduğunu unutmamak gerekir.

3. Dinler arasında yakınlık olmadığı zaman, dinlerden herhangi birinde bulunan konuların anlatılması, bu açıklama usulünde az olacaktır.

Bu şekilde dinlerin mukayesesinden sonra kendilerini de anlatmak gerekecektir. Çünkü mukayesenin tabiatı, ashını da içine almayı geciktiremez. "Edep" mukayesesinde çeşitli edebleri anlatıp ondan sonra mukayese ederiz. "Fıkıh" mukayesesinde çeşitli teşrileri anlatıp sonra mukayese ederiz. Dinlerin mukayesesinde dinleri anlatıp sonra konuların arasında mukayeseyi yapmamız gerekir.

İkinci yol: Her bir din için bir kitap tahsis olunmasıdır. Orada muhtelif akaid ve teşrî konuları mukayeseye yardımcı olmak üzere anlatılır. Kitapların çoğu bu yolu takip eder. Bizim de takip ettiğimiz yol budur. Birinci yolda anlattığımız hususlardan uzak kaldık. Bu hususlardan dolayı kimse, dinleri mukayesede, birinci yola uyarak, çalışmalarının sonuna kadar sevinmek fırsatını bulamadı."

Bu şekilde metodunu açıklayan Şalabî, XX. asrın ikinci yarısında yaptığı bu çalışmalarında çeşitli kaynaklara, çeşitli görüşlere başvurduğunu, meselâ İslâmiyet için hem müslümanların, hem Hristiyanların, hem de Yahudilerin yazdıklarını gözden geçirdiğini, bunların arasında büyük görüş ayrılıkları bulunduğunu, hattâ bir Hristiyan yazardan diğerine görüşlerin değiştiğini, Yahudilerin büyük çoğunluğunun ise bir yalancılar kafilesi olduğunu söylüyor.¹⁰

Bütün bu zorluklara karşı duygularını bir tarafa bırakarak ilmi konulara dalan Şalabî; okur, anlar, münakaşa eder, mukayese eder, yazar ve istifadeye arzeder. Fakat 12 sene süren yorucu çalışmalar ve gayretlerden sonra Hristiyanlığa ait 2. Cildi 1965 yılında, İslâma dair 3. Cild yine 1965 de ve Hint dinlerine (Hinduizm-Buddizm-Jaynizm) dair 4. cildi 1964 de çıkarır. Yahudi Dini ile ilgili I. Cildin yayınlanması, diğerlerinden sonra olur 1966 da. Şalabî, bu gecikme için bazı sebebler ileri sürer: "Zaten Yahudilikle ilgili araştırma yapan insaflı ve dikkatli bir gözden bu zorluk kaçmaz. Yahudiler, tarihleri ve dinleri hakkında çok eser yayınlamışlardır. Onlar, tarihlerini beşer tarihi, medeniyetlerini medeniyetlerin kaynağı, akîdelerini akîdelerin en yükseği olarak gösteriyorlar."¹¹ diyen Şalabî, devamla şu açıklamalarda bulunuyor: "Onlarınkinin dışındaki tarih ve dinlere hücum etmekte ve Yahudi olmayan

10 Şalabî, Mukârenetu'l-Edyân, I. 15.

11 Aynı eser, I. 15.

dünya kahramanlarını kötü göstermektedirler. Kaynakların bu gürültülü dalgaları arasından hakkı bulup çıkartmamız gerekti. Bu sebeble, elbette hevâ ve hissin etkisinde kalmayan, insaflı görüşü, âdil düşüncesi olanı alacaktık.

Böyle kaynak ve fikir zorlukları yanımda, Yahudilerle aramızdaki düşmanlık da vardı. Bu, ilmî çalışmaya karşı, taraf tutma zorluğudur. Bilinmektedir ki, Yahudiler, bütün silâhlarıyla bizimle harbediyorlar. Onların kalem ve fikir silâhları en kuvvetli silâhlarıdır. Fakat dikkat edin, ben bu alana ilmî yönden eğilmeye çalıştım. Bana gereken, hakikattan bahsetmem ve tam tarafsız olarak etkilerden uzak kalmamdır. Okuyucularıma en doğru kaynaklardan en ince hakikatları takdim ediyorum. İlmî bahis bir emanettir. Üniversitenin mihrabında bir emanettir ve okuyucuların çevresinde bir emanettir. İnsanın şu yönden veya diğer yönden konuşması mümkündür. Fakat yazan bir kimse, bu yönü bırakır, buna veda eder ve hakikattan olduğu gibi bahseder.”

Şalabî, Yahudilerden bahsederken Filistin musibetine de temas ederek görüşlerini söylüyor¹².

Şalabî, bundan sonra kaynakları hakkında bilgi vermekte ve onların güvenilebilecek ana kaynaklar olduğunu söylemektedir. Burada yine Şalabî'yi konuşturalım: “Bu dinlerin mensuplarının akîdelerini inceledim ve kaynaklardan çıkararak fikirlerini ortaya koydum. Bu kitabların her birisinde takip ettiğim yol budur. Hint dinlerini anlatırken, benim en önemli kaynaklarımı Hintlilerin kutsal kitapları ve Hintlilerin yazdıkları şeyler temsil etmektedir. Hıristiyanlığı yazarken itimat ettiğim, Yeni Ahit ve Hıristiyanların yazdıkları oldu. İslâmı tasvir ederken faydalandığım, Kur’ân-ı Kerim, Rusûlün hadîs-

12 Yahudilerle ihtilâf noktası olan bir konuyu bu münasebetle şöyle anlatıyor: “Filistin musibetinin akabinde dâva hakkında, Filistin hakkında Araçlar onlarca, yüzlerce kitap yazdılar. Hepsini okumak zorunda kaldım. Ben de bu kitabı hazırladım. (Yahudilerle ilgili olanım). Fakat onlardan çoğu az bir şey bağışlıyordu. Sövmek, atıp tutmaktan ibaretti; bir fikir vermiyordu. Bir hedef araştırmıyordu. Hattâ ben, ara sıra herkesin müellif olması zaruri mi diyordum.

Ben, Filistin’i geri almada muayyen merhalelerin geçmesi gerektiğini anlamaktayım. İlk merhale, makul ve tesbit edilmiş sloganlardır. Fakat gayeye yönelmek için bu merhalenin çok verimli olması gerekmektedir. Bu noktada Yahudilerin tecrübesini inceleyelim. Onlar, Filistin vatanları olduğuna inanıyorlardı. Ve oraya dönmeye çalışıyorlardı. Bizim şimdi bulunduğumuz merhaleleri geçtiler. Filistin hakkında kitaplar, makaleler, bahisler yazdılar. Onları, mütehasıslar, üstadlar, büyük yazarlar çeşitli dillerde yazdılar. Ta ki çoğunluk onların haklı olduklarını zannedesiye kadar... Bu bize şimdi gereklidir. Kitablarımız ve konuşmalarımız bu büyük kazıyeye bağlı olmalıdır.” (Aynı eser, I, 16-17).

leri ve müslümanların yazdıkları oldu. Ve burada¹³, Yahudi Dininde Tevrat, Esfâr (kitaplar), Talmud, Yahudi hakîmlerinin protokolları ve Yahudi meşhurlarının yazdıkları kitaplar okuyucunun zaman zaman karşılaşacağı en önemli kaynaklarıdır. Bu takdimde burada işaret edilmesi gereken en önemli şeylerden birisi de aşağıdaki kaynaklardır:

Eski Ahit Kitapları

"Talmud"

Yahudi Hakîmlerinin Protokolları

"The Jewish Encyclopedia"

Arthur Hertzberg	:	"Judaism"
Ch. Guignebert	:	"The Jewish World in the Time of Jesus"
J. Hosmer	:	"The Jews"
Charles Foster Kent	:	"A History of the Hebrew People"
Margolis and Marx	:	"A History of the Jewish People"
Laurance Browne	:	"From the Babylon to Bethlehem"
J. W. D. Smith	:	"God and Man in Early Israel"
E. H. Weech	:	"Civilization of the Near East"
Berry	:	"Religions of the World"
J. Shotwell	:	"The Religious Revolution of today"
Reinach	:	"History of Religions"
G. Allen	:	"Evelution of the Idea of God".

Okuyucunun ileride karşılaşacağı diğer kaynaklar, görüşlerimi doğrulayacaktır. Ben daima bu yoldayım; ilmî incelemede gerektiği üzere yazarım, hazırlarım, ortaya koyarım ve beğenirim..."¹⁴

Şalabî, Yahudi yazarlarını objektif olmamak ve millî gayelerle belirli hedefler için yazmakla suçlayarak onların dinlerden bahsederken de bundan vazgeçemediklerini ileri sürerek şöyle diyor: "Söz kaynaklara gelmişken, dinler hakkında yazarların çoğunun Yahudiler veya onlardan ders alanlar olduğunu

¹³ Bu cümleleri aldığım takdim, Yahudi Dini ile ilgili I. Ciltte bulunduğundan böyle söylüyor.

¹⁴ Aynı eser, I. 17.

açıklayalım. Dinlerle ilgili Yahudi üniversiteleri hemen hemen bütün üniversiteleri geçer ve onlara etki eder. Bu husus tabii ki birçok ilmi zorluklar ortaya çıkarır. Yahudiler bütün vasıta ve imkânlarını hakka hizmet için değil, hedeflerini haklı çıkartmak için kullanmaktadırlar. İnsanlığa değiştirmekle biriken bir miras bıraktılar. Onu düzeltmek ve galip gelmek büyük bir gayret ister”¹⁵.

Sadece Yahudi Dini, Hristiyanlık, Hint Dinleri ve İslâmiyet gibi dinleri mukayeseli olarak inceleyen müellif, Zerdüş Dini, Konfüçyüs Dini, ilkel dinler ve diğerlerini konu edinmemiştir. Bunun sebebini iki noktada açıklıyor:

“*Birincisi*: Yönelmişim hedef, semavi dinler hakkında yazmaktı. O, bizi diğerlerinden daha çok alâkadar etmektedir. Şimdi onların arasında uzun mücadeleler geçmektedir. Savunmalarını incelememiz, hedeflerini tesbit etmemiz lâzım geldi. Sonra söz Buddizm’e kadar uzandı. Çünkü o, davette, intişarda ve hususiyette Uzak Doğu’da rekabet alanına girdi. Hint dinlerinden bahsetmeksizin, Buddizm’den söz etmek mümkün olmadı. Bu, bir yönden. Diğer yönden, bütün fikirler, Hint dinlerinden çıktı. Dolayısıyla semavi dinlere tâbi olanların çoğunda ve bazı dinlerin akîdelerinde etkili oldu. Bu husus ileride açıklanacaktır. Bu, Zerdüş ve Konfüçyüs Dinlerini, ilkel dinleri kapsamamaktadır. Bu dinler şimdi kurudu. Onlar için inançlarımız ve görüşlerimizi zikretmekte bir fayda yoktur.

15 Bundan sonra iki büyük dünya emperyalizminin siyaset çelik çomağı oynadıkları bir bölgenin çocuğu olarak Şalabî, sözü yine Arap-Yahudi husumetine getirip şöyle diyor: “Filistin hareketinde Yahudilerle aramızdaki mücadele hakkında bu mevkiye şunu söylemeyi isterim. Bir gün Haçlılar, ordularıyla yürüdüler ve Filistin topraklarına indiler. İstilâcıları çıkarmak için Arap çabaları başladı. Bundan kurtulmak için en kuvvetli yol; Nüreddin Zengî, Salâhaddin Eyyübî ve ondan sonra gelenlerin komutaları altında bir halkada, bir kuvvette birleştiren birlik idi. Bu kuvvet, istilâ edilen bölgeyi kuşattı ve düşmanın üzerine yürüdü, gelip geldi. Bir Arap marşı hâlinde Arap birliği avdet ettiği gün, Salâhaddin’in Haçlılara iki hatta inmesi gibi, Yahudilere bölücü bir darbe vurmak mümkün olacaktır.

Batı devletlerinin müdahalesinden korkulur mu? Çok kere muasır siyaset üslûbları buna hükmetti. Fakat unutmamız gerekir ki bu güç, Salâhaddin’in zamanından beri savaş yerinden uzak olmadı. İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard, Fransa Kralı Philippe Augustus ve Alman İmparatoru Frederic Barbaros’un anlaşma veçhesini anlamaya kahramanımızın gücü yetmişti. Onların, onun şevketini kırmaya ve onu elde etmeye güçleri yetmedi.” (Aynı eser, I. 18-19).

Şalabî, Yahudilikle ilgili çalışmalarının gerçekleri aksettirdiğini iddia edip bunun Filistin için bağışlanmış bir çaba olduğunu; bunun için gerekli çabanın sakılmadığını; bu çabaya kahramanlar ordusu, siyaset adamları, yazarlar, gazeteciler, şairler ve diğerlerinin katıldıklarını çaba göstermeye, onların herbirisinin çabasına ihtiyacın azalmayacağını; savaş yerinin fikir, kan, kalem ve mala ihtiyacı olduğunu; bu konuda takip ettiği yolun bu kitab olduğunu; onu bu şerefli savaş yerinde şehit olmuş ve olacakların ruhuna hediye ettiğini söylüyor.

İkincisi: İslâm Tarihi ve İslâm Medeniyeti Tarihi derslerimin herbiri şimdi gayretime muhtaç.....¹⁶

Şalabî, okuyucuların beklemedikleri kitaplarını ikmâl edebilmesi için daha çok çaba, daha çok inayet dileyip takdimi bitiriyor.

1. Kitap “Yahudilik” :

“Takdim” bölümünü de içine alan I. Kitap 318 sahifedir. Müellifin eserleri hakkındaki açıklamadan sonra, İçindekiler ve Takdim bölümleri, daha sonra Yahudilikle ilgili altı fasıl, en sonda da kaynaklar yer alıyor.

Birinci Fasıl: Yahudi tarihine ayrılmıştır. Kitabın dörtte birini teşkil eden bu fasıl; giriş, Filistin’de İsrail Oğulları, Yahudiler ve Siyonistler bölümlerini içine alıyor.

“Giriş”te bölge ve sakinleri, çevre bölgeleri, İbrânîlerin yayılması, İbrânîlerin dili, Mısır’da ve Mısır’dan çıkıştan sonra İsrail Oğulları ele alınıyor.

“*Filistin’de İsrail Oğulları*” : bölümünde hakimler devri, melikler devri, bölünme devri ve İsrail Oğulları’nın meliklerinin zevâli¹⁷, Bâbil esareti, Filistin ellerinden çıktıktan sonra Yahudiler, Makâbîler, Filistin’de müslümanlar ve Haçlı Seferleri sırasında Yahudiler, kovulma devri ve etkisi, dönüş yolunda, Yahudi hizmetinde İngiliz Kilisesi devri, İsrail’in yeniden kurulması, Filistin ve dışındaki Yahudiler hakkında bilgi verilmektedir.

“*Yahudiler ve Siyonistler*” bölümünde müellif Yahudilikle Siyonizm arasındaki alâkayı açıklıyor. Siyonizm’in çıkış kaynağını şöyle anlatıyor: “Siyonizm, Beyt-i Makdis’in güneyinde bulunan bir dağa nisbettir. Davud, kralığı zamanında orayı zorla aldı. Orada ikamet etmekte olan Yabûsîleri yendi. -Davud, Sohyon Kalesini aldı... Ve Davud kalede ikamet etti. Ve ona “*Davud Şehri*” dedi (2. Samuel, 5/8-9)- Ve Yahudi itikadına göre Rabbin orada ikamet etmesinden dolayı Sohyon kutsal bir yer oldu. Mezamir’de şöyle zikredildi: Sohyon’da ikamet eden Rab için terennüm ediniz (Mezamir. 9/11).

16 Aynı eser, I. 19.

17 Müellif, İsrail Oğulları’nın Filistin’deki hayatlarını üç devreye ayırmanın mümkün olduğunu söylüyor:

1. Hakimler Devri.

2. Melikler Devri.

3. Bölünme Devri ve böylece Filistin’de İsrail Oğulları Meliklerinin zevâli. (Aynı eser, I. 51).

Bundan dolayı Siyonizm, en yaygın tarifiyle, İsrail Oğulları'nın Filistin'de, yani Sohyon Dağı ve çevresinde istikrarıdır. Ve o, bunun sözle, ya da mâlî veya edebî yardım ile te'yididir. Siyonist, Filistin'de yaşamağa etkili olan kimsedir. O, aynı zamanda maddî ve edebî olarak, Yahudilerin Filistin'i vatan edinmelerine yardım eden kimsedir."¹⁸

Siyonizm'in tarihçesini veren yazar, Yahudi âlemi ve dünyada Siyonizm'in rolünü, Yahudilikle Siyonizm'in ilişkisini, Siyonizm'in doğuş, gelişme ve yayılma devrelerini, Rusya ve Amerika'daki Siyonizm'i, Siyonizm'in meşhur sîmalarını, Siyonizm'in tamamen Yahudi ideolojisine hizmet eden bir kuruluş olduğunu anlatıyor.

İkinci Fasıl: Kur'an-ı Kerim'e Göre Benî İsrâil Peygamberleri Ve Akîdeleri. Bu fasılda Şalabî, önce Kur'an-ı Kerim'e göre Benî İsrâil Peygamberlerini -İbrâhîm, İsmâ'îl ve İshâk, Ya'kûb ve Yûsuf, Mûsâ ve Hârûn, Dâvud, Suleymân- sonra da akîdelerini açıklıyor.

Üçüncü Fasıl: Kur'an-ı Kerim'in Gayri Benî İsrâil ve Akîdeleri. Bu fasıl da iki bölümde işliyor müellif.

Önce Kur'an-ı Kerim'in gayri Benî İsrâil peygamberlerini ele alıyor: Giriş-Eş'iyâ-Eremyâ-Hazakyâl-Dânyâl-İbrâhîm ve İshâk'ın mirası-Ya'kûb'un evinde hayat-Mûsâ ve Hârûn-Dâvud-Suleymân.

Sonra Kur'an-ı Kerim'in gayri Benî İsrâil akîdelerine geçiyor:

Tanrı: İsrâil Oğulları'nın Yahve'den başka ma'budları-Yahve ve ona ibadet merhaleleri: a) İsmîn iştikakı, b) Yahve'nin sıfatları, c) Yahve'ye ibadet merhaleleri: 1. Heykelden önce Yahve, 2. Heykelle (19) Yahve, 3. Heykel'den sonra Yahve-Eş'iyâ zamanında vahdaniyet çağrısı-Yahudiler ve genel olarak ulûhiyet.

18 Aynı eser, I. 96.

19 "İkinci merhale, Yahve'nin heykelle irtibatı merhalesidir. Dâvud geldi ve Yerusaleml'i başşehir edindi. Sonra Suleymân geldi ve heykeli inşa etti. İsrail Oğulları'nın akîdesine heykel yerleşti. Heykel, peygamberlerin ona çağrıldıkları, Yahve veya Yahova dedikleri ilâhların makarri itibar edildi..... Heykel, gerçekte onların devamını sağlayan ma'budların herbiri için bir remiz oldu. O, taşlardan, putlardan uzak değildi. O, ruhların meskenidir." (Bak. aynı eser, I. 161).

Âhiret ve ba's.

Tâbü²⁰ ve Heykel.

Kâhinler ve kurbanlar.

Seçilmiş kavim ve mesih²¹.

Yahudî fırkaları : Ferisîler-Sadükîler-Karâîler-Yazıcılar-Mutaassıblar.

Dördüncü Fası : Yahudi düşüncesinin kaynakları.

Eski Ahit.

Eski Ahdin tarifi.

Kitablar (Esfâr)ın tarifi.

Tevrat'ın kitabları-Yeşu-Hakimler-Râüs-Dört Kral Kitabları-Birinci ve İkinci Gün Olayları-Azrâ ve Nehemyâ-Estîr-Eyyüb-Mezâmîr-Suleymân Kitabları-Enbiya Kitapları - Mersiyeler.

Katolik nüshalarında fazladan bulunan kitablar: Tobya-Yahudî-Hikmet-Yesü b. Sayrâh-Bârüh-Birinci ve İkinci Makâbîler.

Eski Ahidden Öğretiler :

İslâm ve Eski Ahit-Eski Ahdin Yazıcıları-Babil Esareti, Eski Ahit ve Yahudiler üzerinde etkisi-Eski Ahdin kaynakları-Eski Ahdin tahrifi.

Talmud : Talmud'un tarifi.

Talmud'un Nasları : Talmud'da Allah-Yahudilerin ruhları-Yahudiler ve otorite-Talmud'da Yahudiler ve Yahudi olmayanlar-Yahudiler ve mülk-Yahudiler ve Yahudi olmayanların ruhu-Talmud'da kadın-Talmud'da yemin-Yahudiler ve mesîh.

20 "Elimizdeki kaynakların rivayetine göre, İsrail Oğulları bir tabut yaptılar. Ve Mûsâ, altın, gümüş ve bazı vesîkaları koyduğu gibi (kendisine vahyolunan) iki levhayı tabuta koydu. Ona Ahid Tâbütu ismini verdi. İsrail Oğullarına dedi ki: Bu sepette ilâh Yahve'nin ruhu bulunur. Bir kimsenin ona dokunmasına müsaade etmedi (2. Samuel, 6/7)" (Bak. aynı eser, I. 176).

21 "İşin başında onlar mesîhi Dâvud neslinden fatih, muzaffer bir melik olarak görüyorlardı. Ona Allah'ın oğlu diyorlardı. Onun İsrail'in şanını iade etmek, dağılmış Yahudileri Filistin'e toplamak, Tevrat'ın ahkâmını uygulamaya elverişli hâle getirmek için geleceğine inamıyorlardı. Fakat zamanla mesîh kelimesini, Dâvud neslinden olmadığı halde, düşmanlarını muakebe edenlere itlak etmeye başladılar." (Bak. aynı eser, I. 189).

Siyonist Hakîmlerin Protokolları: Protokolların tarihine giriş-Dünya Yahudi devleti kurulmadan önce hedefleri-Dünya Yahudi devleti kurulduktan sonra hedefleri-Protokollardan örnekler.

Beşincj Fasal: Yahudilikte teşri şekilleri.

Mûsâ ve teşri.

On Emir.

Tevrat'tan diğer teşriler.

Yahudi teşrini müdofaa eden mevzûattan örnekler: İtiraf ve temizleme-Kölelik-Sünnet-Miras-Nikâh-Kadın.

Bazı dinî vecibeler: Beyt-i Makdis'i ziyaret-Bayramlar-Fesah Bayramı-Yeni ay ihtifâli-Cumartesi-Mağfîret günü.

Altıncj Fasal: Yahudiliğin karanlıkta kalan hususları.

İhtilâl ve fitne çıkarmak-Yayma yolları peşinde-Tecessüs-Diğer dinlerin arkasına gizlenmek-Tasallut ve şiddet.

Gizli Cemiyetler: Masonluk-Rotari kulüpleri-Bâbiyye ve Bahâiyye.

Sonuç:

Kaynaklar:

II. Kitab Hristiyanlık :

İkinci Kitap, 211 sahifedir (1965 baskısı). Şalabî, 30.8.1960 tarihinde Cakarta'daki Endonezya Üniversitesi hocası ve Birleşik Arap Cumhuriyeti Kültür Merkez Müdürü iken yazmış olduğu ilk baskı mukaddimesinde, Endonezya üniversitelerinde dinlerin mukayesesi ile ilgili olarak görevlendirildiğinde tabii olarak bölgede yaşayan semavi ve vaz'î dinlerden Hristiyanlık ve Buddizm üzerinde çalıştığını ve konferanslar verdiğini, sonra da bunları başta Endonezya dili olmak üzere çeşitli dillerde yayınlamayı düşündüğünü, Hristiyanlık hakkında konferanslarının Endonezya'da büyük ilgi topladığını, başkent Cakarta'ya takriben 100 km. yakınlıkta Tjitjurug Şehri Hristiyan Üniversitesi mensubu ekserisi batıl hocalar tarafından dinler hakkında ilmî münazaraya çağrıldığını, burada bu hocalar ve öğrenciler huzurunda İslâmiyet ve Hristiyanlıkla ilgili konular tartışılıp bilâhare bunların yayınlanmasını tavsiye ettiklerini, kendisinin de konuları sadece bu sorulara tahsis

etmeyip daha geniş ele alarak ilkini İslâmiyet, ikincisini de Hristiyanlık adı altında yayınladığını, İslâmiyet hakkında elde ettiği Hristiyan kaynaklarının fikir birliğinde olmayıp Kur'an'a ve peygambere hücum ettiğini, bunlardan bazılarının Kâhire'de yayımlanmış olduğunu, kendisinin bu fikirlerin tartışmasına girmeyip asıl kaynaklarından Hristiyanlığı ele aldığını, dediklerinin Hristiyan inançlarına uyması için Hristiyanların yazdıklarından faydalandığını, öncelikle Kitâb-ı Mukaddes'ten, Endonezya Katolik Kilisesinin Endonezya dili ile yayınladığı "*Pengadjaran Geredja Katolik*" kitabından, batılı²² ve doğulu²³ Hristiyanların yazdıklarından, mahdut olarak Hristiyanlıktan İslâmiyete geçen *Abdu'l-Ahad Dâvud*'un yazdığı "*el-İncil Ve's-Salib*"den, müslüman müelliflerin yazdıkları ilmî konularda "*Muhammed Ebû Zehre*'nin yazdığı "*Muhâdarât fi'n-Nasrâniyye*" ve *Muhammed Reşit Rızâ*'nın yazdığı "*Şubahâtü'n-Nasârâ ve Hucacü'l-İslâm*" adlı kitablardan faydalandığını söyler.²⁴

İkinci baskı mukaddemesinde Şalabî, Hristiyanlığa girenlerin dinî değil, siyasi ve iktisadî sebeplerle girdiklerini, bu girenlere telkin olunan Hristiyanlığın Hz. İsa'nın getirdiği Hristiyanlık olmayıp "siyasi hristiyanlık" olduğunu, din neşri bahanesiyle Asya ve Afrika devletlerinin Batı direksiyonuna bağlanması gayesi güdüldüğünü, Hristiyan düşüncesinin İslâm düşüncesi karşısında siyaset, iktisat ve bunun gibi bütün alanlarda durduğunu, bu ülkelerde siyasi sömürgecilik bitince bu sefer misyonerler ve idareciler yoluyla aynı gayeyi devam ettirdiklerini, buna rağmen yerli halkların İslâm bayrağı etrafında toplandıklarını anlatarak Uzak Doğu ve İç Afrika'da Hristiyanlığı yaymak için takip edilen yollardan bazılarını şöyle sıralıyor:

- İlâhiyatçı misyoner bilginlerin elçi olarak gelmesi.
- Diploması heyetinde çalışan ilâhiyat eğitimli kimseler.
- En ucuz fiyata veya çoğu zaman hediye olarak verilen misyoner kitapları.
- Karşılıksız olarak dağıtılan dinî dergiler.
- Bedava dağıtılan Kitâb-ı Mukaddes nüshaları ve misyoner neşriyatı.
- Her yerde bulunan Hristiyan hastahaneleri.

22 Berry: "*Religion of the World*". Harnack: "*What is Christianity*". William Patoun "*Great Religions of the World*". *Encyclopedia of Religion and Ethics. Encyclopedia Britannica.* Wells: "*A Short History of the World*"

23 Papaz Pavlos Sibât: "*el-Muşarri*". Papaz İbrâhîm Saîd: "*Tefsîru Beşârati Luka*" Papaz Botr: "*el-Usûl Ve'l-Furû*". Habîb Saîd: "*Edyânu'l-Âlemi'l-Şubârâ*".

24 Bak. Dr. Ahmed Şalabî, Mukârenetu'l-Edyân, II. el-Mesîhiyye. 17-20.

- Her yerde bulunan Hristiyan okulları.
- Üniversite ve enstitülere hissedar olan, diploma bağışlayan ve yüksek mevkilere ulaştıran heyetler.
- Amerika ve Almanya'yı ziyaret için yaşları 16-18 arası yüzlerce çocuğu birkaç aylığına çağırın ve bu çocukların itikatlarını bozan şeylerle yoldan çıkaran heyetler.
- İç Afrika ve Uzak Doğu'nun bazı bölgelerinden konuşan misyoner radyo yayınları²⁵.

Şalabî, bu mukaddemesinde müslümanları misyoner faaliyetlerine karşı uyardıktan sonra, ikinci baskıdaki ilâvelerden bahisle faydalandığı yeni kaynaklardan bazılarını zikrediyor²⁶.

Yukarıda bilgi verilen iki mukaddmeden sonra, kitabım içindeki konular şöyle sıralanıyor:

-Mesih ve Hristiyanlık etrafında en yaygın görüşler-

Müslümanlara göre Mesih ve Hristiyanlık: Zekeriyâ-Yahyâ-Yûsuf-İm-rân Kızı Meryem.

Müslümanlara göre Mesih: İsa'nın çıkışı-İsa'nın nübevvetinden önce İsrail Oğulları-İsa'nın nübüvveti ve mu'cizeleri-İsa'nın mu'cizeleri hakkında görüş-Yahudiler ve Mesih'in daveti-Yer yüzünde Mesih'in sonu- "teveffâ" ve "ref" in anlamı.

Müslümanlara göre Hristiyanlık.

İşkenceler ve Hristiyanlık.

Yahudilere göre Mesih ve Hristiyanlık.

Batı düşünürlerine göre Mesih ve Hristiyanlık.

Hristiyanlara göre Mesih ve Hristiyanlık:

Hristiyanlara göre Mesih.

Şimdiki Hristiyanlık ve kurucusu. Şâul -Pavlos ve Hristiyanlığın kaynakları- Pavlos ve Hristiyanlıkta teşrî- Pavlos ve Hristiyanlık.

²⁵ Aynı eser, II. 13-14.

²⁶ D. Robertson: "Pagan Christs". Khwaja Kamâluddîn: "The Sources of Christianity Edward Smith: "The Life of Buddha". Pavlos İlyâs: "Yesü'u'l-Masih". Zekî Şanûde: "Târîhu'l-Akbâr". Papaz İbrâhîm Luka: "el-Mesihyye fi'l-İslâm".

Hristiyanlara göre Hristiyanlık :

1. Hristiyanlıkta teslis: Tanrıların çokluğu ve teslis inancı-Mesih'in tanrılığı- Kutsal Ruh'un tanrılığı.
2. Beşerin hatasını örtmek için Mesih'in "salb"i-Salb kıssasının gerçeği.
3. Nâsi hesaba çekecek Mesih.

Hristiyanlığın temelleri :

1. Vaftiz (ta'mîd).
2. Evharistiya (el-'Aşâu'r-Rabbânî)
3. Haçı takdis ve taşımak.

Hristiyan inançlarının gerçek kaynakları : Veseniyye'nin inançlarının şimdiki Hristiyanlıkla mukayesesi -Hz. İsa ve Ba'l'in muhakemesi arasında mukayese- Budda ve Hz. İsa'nın hayatı arasında mukayese.

*Mesih'in tabiatı ve bu konudaki görüşler.**Havariler ve resuller.**Konsiller ve önemli kararları.*

Kitâb-ı Mukaddes : Yeni Ahid'de tarih kitapları-Ta'lîm kitapları-Matta İncili-Markos İncili-Luka İncili-Yuhanna İncili.

Barnaba İncili : Barnaba kimdir? -Bu İncil'in ona nisbeti ne derecede doğrudur?- Bu İncille diğer İnciller arasında ne gibi aykırılık yönleri vardır?- İncil'ini te'lif için Barnaba'nın savunduğu sebepler nelerdir?

*Hristiyan Kilisesinin kaynaklarını istidlâl :**Teşri ve Hristiyanlık: Hristiyanlıkta teşriin merhaleleri:*

1. Yahudilere göre teşriye uyma.
2. İsa'nın vaazları ve teşride yeri.
3. Resuller ve teşri.
4. Pavlos ve teşri.
5. Teşride ruhanî reisler ve konsiller devri.
6. Hristiyan teşriinden örnekler.

Hıristiyan Mezhepleri : Katolik-Ortodoks-Protestan.

Kilise, âyin ve ibadetleri, esrarı.

Râhiplik ve Manastırlar.

Dinde reform hareketi, sebepleri ve sonuçları : Baba istibdâdı-istihâle-günahların mağrifeti-vergiler-kiliseye muhalefet ve kilisenin karşılığı-Aydınlık devri (Rönesans)-Reformcular-Reform hareketinin sonuçları-Reform hareketinin tenkidi.

İlmî tenkît ışığında Hıristiyanlık.

III. *Kitab İslâm* :

Üçüncü kitap İslâmiyet hakkında olup 259 sahifedir. Yine Endonezya başkenti Cakarta'da iken 4.4.1961 de yazdığı ilk baskı mukaddemesinde Şalabî, Endonezya Üniversitesinde İslâmiyetle ilgili derslerinde, birisi Arap olmıyanlara Arapça öğretmek, diğeri müslüman olmayanlara İslâmiyeti takdim etmek şeklinde iki konu ile karşı karşıya geldiğini; Ezher Üniversitesindeki hocaların İslâmiyeti yalnız müslüman öğrencilere göre takdim ettiklerini, müslüman olmayıp diğer dinlere mensup olanlar ve dinsizleri göz önüne almadıklarını; bu bakımdan Arap dili ile ilgili bir kitap yayımladıktan sonra, İslâm terbiyesi, medeniyeti, tarihi, topluluğu ve bunun gibi İslâmî konularda çeşitli kitablardan bir derleme yaptığını; Hıristiyan Dini ile ilgili kitabı beğenildiği için mukayeseli dinler serisinden İslâm hakkında da yazmaya teşvik edildiğini, konuyu iyice düşünüp dinlerin mukayesesini yapan eserlerde İslâmiyet hakkında yazılmış olanları okumaya başladığını, bu konuda az eser olduğunu ve bunların çoğunu da batılıların yazdığını²⁷; müslümanların tefsir, hadîs, fikh ve bunun gibi konularla çok ilgilenip kitablar yazdıkları halde İslâmın temellerini ve önemli meselelerini benzeri diğer dinlerle mukayese eden kitablar yazmaya önem vermediklerini; İslâmiyetle ilgili incelemelerde diğer konulardan önce bu hususun ele alınması gerektiğine inandığını, böyle yazılacak bir kitabın dinleri mukayese eden batılı bilginlerin kitaplarındaki konuları içine alması gerektiğini, bu sebeble yeniden "*İslâm düşüncesinde Allah*", "*nübüvvet*", "*ölçü içinde çağrı*", "*kadın*" gibi konularda okumaya başladığını, "*İslâm düşüncesinde idare sistemi*", "*İslâm'da iktisadî düzen*" gibi konularda eski yazdıklarını özetlediğini ve bu şekilde bu kitabın meydana

27 Berry: "*Religions of the World*". William Patoun: "*Great Religions of the World*". *Encyclopedia of Religion and Ethics*.

geldiğini; kitabındaki konuları yazmakta dinî hislerinin etkisi altında değil, ilmi ve objektif kaldığını, meselâ “İslâm, temellerinin kolay anlaşılması sebebiyle, rengi, dili, kültürü farklı topluluklar arasında üstün bir hızla yayılmıştır.” veya “Allah’ın vahdaniyeti, çokluğu ve putları tahkir ettirerek bir bilgin yazarı tevhide meylettirir.” gerçekleri gibi kimsenin reddedemeyeceği gerçekleri esas aldığı; bu kitabı İslâmı savunmak için değil, dinlerin mukayesesinde ilmi bir bölüm olarak yazdığını; İslâmın aydınlık çağını ve günümüzün perişanlığındaki İslâmı anlamak için büyük çaba harcamamız gerektiğini, İslâmın ferdi ve sosyal problemlere ışık tuttuğunu, bir kere daha insanlığı aydınlatması için Hz. Muhammed’in yolunu takdim etmek gerektiğini, dinlerin yayılmasında Hristiyan misyonerlerin o kadar çabasına karşılık aldıkları sonuç ve İslâm’ın aydınlık çağındaki gibi şimdide kendi kendine, bilhassa Asya ve Afrika’daki, yayılışının gösterdiğine göre geleceğin dininin İslâmiyet olduğunu²⁸; bu sebeplerle dinine ve insanlığa hizmet için İslâmiyet hakkında kitap yazdığını, dinleri mukayese konusunda İslâmiyet hakkında kitap yazmanın Hristiyanlık hakkında kitap yazmaktan daha farklı olduğunu, zira bütün Hristiyan yazarların Mesih’in tanrılığı, Kitâb’ı Mukaddes ve onunla ilgili görüşler, ilk suç, Mesih’in ilk suçu örtmek için “salb”i gibi kendi konularıyla meşgul olduklarını; halbuki İslâmiyet’in, bunun tam tersi olarak, -Allah’ın bir olarak tanrılığı, Muhammed’in beşer olarak elçiliği, Kur’ân-ı Kerim’in içinde batıl bir şey olmadığını sabit ve şüphesiz olduğu, onun Allah kelâmı olup İncil’in Matta, Markes, Luka ve Yuhanna’ya mensup olması gibi bir kimseye mensup olmadığı ve bunun gibi konuları ele aldığı; buna izafetle İslâm’da “beşerin devraldığı bir hata” inancı olmadığı, çünkü İslâm düşüncesinde kimse kimsenin günahını yüklenmediği, İslâm’da hükmeden için ilâhî otoriteler olmadığından bunun kötüye kullanılması gibi bir durum ortaya çıkmadığını; insafli bir araştırmacı için İslâmiyet ve diğer dinler arasındaki temel meselelerde yapılacak bir karşılaştırmanın İslâmiyet’in üstünlüğünü açıkça ortaya çıkaracağını anlatıyor²⁹.

28 Müellif, “The World Almanac” adlı Amerika’da yayımlanan bültende dünyanın beş büyük dini olarak Hristiyanlar 682.400.000, Konfüçyüs Dinine bağlı olanlar 350.600.000, Hinduistler 230.150.000, Müslümanlar 209.020.000, Buddistler 150.180.000 gösterildiğini, halbuki güvenilirilecek söz sahibi Harry W. Hazard’ın “İslâm Tarihi Atlas”ında müslümanların 370.000.000 olarak alındığını, yani dünyada ikinci büyük din olduğunu, müslümanların dinlerine bağlılık ve riayetinin diğer bütün dinlerin mensublarından daha fazla olduğunu ve bunun Hristiyanlarca da kabul edildiğini söylüyor. (Bak. Mukârenetu’l-Edyân, Şalabî, İslâm, III, 16-17).

29 Aynı eser, III, 11-17.

İkinci baskı mukaddemesinde Şalabî, Ezher Üniversitesi Şer'î İlimler Fakültesinde "Mukârenetu'l-Edyân" dersi konulup ders verme görevinin kendisine verildiğini ve yazmış olduğu bu "Mukârenetu'l-Edyân" serisinin diğer dillere çevrilmeye başlandığını haber veriyor³⁰.

Üçüncü kitap, "İslâm", birinci ve ikinci baskı mukaddemesinden sonra şu konuları içine almaktadır:

Risâletlerin inkişafı ve insan cinsinin ömrüyle benzerliği.

İnsanlığın uzun gecesi: Yahudilik-Hıristiyanlık-İran'da dinî hayat-Çin-Hint-Arap.

Fecrin doğuşu.

Ölçü içinde davet.

İslâm düşüncesinde Allah: Allah'ın varlığı-Aklî delil-Naklî delil-Şahsî tecrübe-Allah'ın vahdâniyeti-Allah'ın sıfatları.

Nübüvvet: Peygamberlere lüzum-Genel ve özel peygamberlikler-Daha önceki elçilikler niçin özel oldu?-Hz. Muhammed'in elçiliği niçin genel oldu?-İslâm düşüncesinde peygamberlerin sıfatları-Peygamberler ve ma'sumluk-Peygamberlerin mu'cizeleri.

İslâm düşüncesinde ruh ve madde:

İslâm'da ibadetlerin felsefesi: İslâm'da ibadetleri tarif-Namaz-Zekât-Oruç-Hac.

İslâm'da rahiblik yoktur.

İslâm topluluklarında müslüman olmayanlar.

Din, muameledir: Kur'an'da kâmil insan-İslâm ve eşitlik-İslâm ve hürriyet-İslâm ahlâkında diğer hususlar.

Davet ve kuvvet arasında İslâm'ın yayılması: İslâm, davetle mi, yoksa kuvvetle mi yayıldı; buna delil nedir? Müslümanlarla başkaları arasında harbler niçin çıktı? Müslümanların harbleriyle iktisadî durumun ilgisi.

Kadın: İslâm'ın himayesi dışında kadın-İslâm'da kadın-Çok kadınlı evlenmek-Boşama-Desteklik-Te'dib.

Köle ve İslâm'ın ondan vazgeçirmesi: Eski doğu medeniyetinde köle-Yunanlılarda köle-Romalılarda köle-Yahudilerde köle-Hristiyanlarda köle-Avrupa'da köle-Araplarda köle-İslâm ve köle-Girişi daraltmak-Çıkışı genişletmek-İslâm'da köleye davranış-Yapma köle.

İslâm'da siyaset düzenine bir bakış: İslâm, din ve devlettir-İslâm hükûmetinin kuruluşu-İslâm hükûmetinin tatbikatı-İslâm hükûmeti reisini seçerken nereye dayanır?-Hükûmetin azli-Bilinen hükûmetler arasında İslâm hükûmeti.

İslâm'da iktisat düzenine bir bakış: İslâm'dan önce iktisadî görüşler-İslâm'daki iktisadî görüşü takdim-Ferdî mülkiyet prensibi-Zenginde birbirinden farklı iki durumda izharda yaklaşıklık-Mal, Allah'ın malıdır-Zenginin malında fakirin hakkının kaynağı-Yeni iktisat prensipleri arasında İslâmî iktisat-İslâmî iktisat ve komünizm-İslâmî iktisat ve kapitalizm-İslâmî iktisat ve Avrupa sosyalizmi.

Duygu birliği.

Ağır gelen kefe.

Kitabın kaynakları: (Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Şalabî, bu kitabında esas olarak İslâmî kaynaklara dayanmasıyla beraber, batılı yazarların kitaplarından da faydalanmış bulunmaktadır.)

IV. Kitab Büyük Hint Dinleri: (Hinduizm-Jaynizm-Buddizm)

Şalabî'nin Hint dinlerine ayırdığı 4. kitap, 206 sahifedir. 6.5.1964 tarihli kitabın mukaddemesinde Şalabî, okuyucunun Hint dinlerini semavi dinlere bağlayan önemli noktalar bulacağını, Hint dinlerinin belirli olup onlardan çeşitli fikirler doğduğunu, Hristiyan ve İslâm kitlelerinin inançlarında etkileri bulunduğunu, Hristiyanlıktaki "Birde üçlük ve üçte birlik" prensibinin Hint'ten geçtiğini, bazı müslümanların aklını çelmiş bulunan *tenâsuh*, *vahdet-i vücud* ve bunun gibi Hint'e ait düşüncelerin aslımı, bunların ne derece inançlara etki ettiğini göstereceğini, diğer İslâm ülkelerine hayli uzak olan Hindistan ve Pâkistan'da milyonlarca müslüman bulunduğunu, İslâm kültürü ile karışmış olduğu için Hint kültürünü ortaya koymak zorunda kaldığını, müslümanlar arasında Hint kültürünün yayılmadığı, Hinduizm-Buddizm-Jaynizm'in ihtisas sahipleri dışında bilinmediğini, bu sebeble özel olarak müslüman okuyucuya, genel olarak da bütün kültür âlemine bu konuda bilgi vermek için kitabımı yazdığımı söylüyor³¹.

31 Şalabî, Mukârenetu'l-Edyân, Edyânü'l-Kubrâ, IV. 13-15.

Mukaddemeden sonra Şalabî, Hindistan hakkında genel bilgi veriyor.

Hint : Hindistan coğrafyasına bir bakış-Hindistan'ın yerlileri-Hindistan'da diller.

Hindistan'da dinler : İneğe tapınma-Tabiat olaylarından tanrılar.

Hinduizm :

Mukaddeme-Hinduizm'in kurucusu-Veda-Veda'lardan örnekler-Hinduist düşüncede Allah-Parya'ların dini-Hinduist düşüncede tabakalar.

Hinduist inançların önemlileri : Karma-Ruhların tenâsuhu-İnşirah (İntılak)-Vahdet-i vücüt.

Hinduistlere göre ahlâk suretleri.

Hinduist fıkhından örnekler.

Hinduizm'in mukaddes kitaplarının tarifi : Mahapharata-Gita-Yogavastha-Ramayana.

Hinduizm diyanetine tarihî bir bakış.

Hinduizm kefed.

Jayнизм :

M.Ö.VI. asır.

Hindistan'da fikrî çaba.

Jayнизм ve Buddizm'in doğuşu.

Jayнизм'in lideri Mahavira : Mahavira'nın evi, doğuşu, ortaya çıkışı-Mahavira'nın ibadet için manastıra çekilişi- Yirmi dört Jayna.

Jayнизм'in inançları : Jayнизм ve tanrı-Karma ve tenâsuh-İyilik ve kötülük-Kurtuluş ve ona ulaşma yolları-Jayнизм'de çıplaklık ve intihar.

Mukaddes kitaplarından Jayнизм'in felsefesi : Üç yakut-Ruhun temizliği için esas prensibler-Jayнизм felsefesinde ilmin dereceleri.

Jayнизм'e tarihî bir bakış.

Buddizm :

Budda'nın evi ve hayatı : Çocukluğu-Siddharta'nın fikirleri ve felsefesi-

Gotama riyazette-Aydınlanma ve sırları keşif-Budda, yoluna çağırıyor-Budda'nın zaferi ve Buddizm'in yayılışı-Budda'nın ölümü-Budda'nın ahlâkı.

Budda'nın sözlerinden : Tabiat kanunu-Tenâsuh-Şehvet ateşi ve nasıl söndürüleceği.

Nirvana : Buddizm'in felsefesi-Buddist düşüncede Allah-Yoga felsefesi.

Buddizm'in öğretileri : Buddizm bir din mi, yoksa bir felsefe midir?-İnançlar yok, fakat amel vardır-Buddist toplumun ahlâkı-Budda'ya göre servet felsefesi-Tabakaları kaldırmak-Kadın ve Buddizm.

Buddizm'e tarihî bir bakış : Buddizm'in fikrî ve felsefî inkişafı-Buddizm'in yayılması, Kral Asuka ve Buddizm'in yayılışı-Buddizm'in yayılma merhaleleri.

Buddistler arasında yeni nesil, boşluk, Hristiyanlık.

Buddistlerin mukaddes kitapları.

Hint dinleri arasında mukayeseli araştırmalar.

Hint dinleri kefed.

Buddizm ve Hristiyanlık.

Kaynaklar : (Bu kitabında da Şalabî doğulu ve batılı kaynaklara yer vermektedir.)

Bu dört ciltlik mukayeseli dinler serisini müellifin eserlerinin özelliklerine dair verdiği bilgiler ve kitapların içine aldığı konuları sıralayarak tanıtmaya çalıştık.

Müellif, ilmî metoda sahip, geniş kültürlü ve esas kaynaklardan meselelerin aslına nüfûz edip kuvvetli bir mukayese tekniğiyle değerlendirmelere gidebilen bir tarihçi. Bol kaynaklı ve çok yönlü olarak çalışıyor. İfadelerinde yer yer kuvvetli bir milliyetçilik ve dindarlık hemen göze çarpmakta ise de, ilmî konularda objektif kalmaya çalıştığı inkâr olunamaz. Tanıtmaya çalıştığımız bu seriyi hazırlayabilmek için uzun seneler harcadığını söylüyor. Bilhassa Yahudi Dini ile ilgili olan kitabında titizliği çok bariz. İslâmiyet ve Hristiyanlıkla ilgili olan kitapları da ondan aşağı kalmayan fikrî çabalarla dolu. Hint dinlerini tanıttığı kitabında kendi çevresinde bu konudaki bilgisizliği göz önünde bulundurduğundan çalışmalarını bu çerçeveye içine almış. Büyük dinleri, mukayeseli yönleriyle de tanımak isteyenlere başarılı bir seri.